

Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти.

Григорій Хоружий

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Вступ

Зростання ролі вищих навчальних закладів як центрів культури, знань та досліджень у культурному, соціальному і науково-технічному розвитку свідчить, що майбутнє людства все більше залежить від сучасних університетів. Їх ключовим завданням є підготовка молоді та інших вікових груп населення до виконання своєї місії у суспільстві, що базується на знаннях і все більше потребує навичок високого рівня, ділової хватки, комунікацій та інформаційних технологій. Таким чином університети можуть зробити свій внесок у подолання викликів XXI століття — зміна клімату, енергетичні проблеми, зростання тривалості життя, прискорення технологічного прогресу, посилення глобальної взаємозалежності, економічна та соціальна нерівність тощо, що потребує відповідних досліджень та інновацій. Певних змін в діяльності ВНЗ вимагає інформаційне суспільство, яке зумовлює посилення наукової підготовки спеціалістів у цілому, відповідної мобільності та більшої орієнтації на студента.

Ці виклики ставлять перед вищими навчальними закладами нові вимоги, що стосуються як підвищення якості викладання, навчання та наукових досліджень, організації діяльності вищих навчальних закладів, так і соціальної місії університетів у суспільстві.

Різні європейські форуми з питань вищої освіти визначають центральну роль університетів у розвитку континенту і його окремих країн, які створюють, зберігають і передають знання, життєво необхідні для економічного добробуту, формують європейські цінності і культуру. Проте виконання вищими навчальними закладами своєї місії в сучасних умовах, зокрема підвищення якості викладання і навчання, інноваційного розвитку зростання конкурентоспроможності потребує мобілізації практично всіх ресурсів — духовних, моральних, інтелектуальних, фінансових, матеріальних і управлінських ресурсів.

Ректори європейських університетів, які зібралися в найстарішому з них — Болонському у 1988 році з нагоди його 900-річчя, виходили з перспективи розширення співпраці між усіма європейськими націями, вважаючи, що народи і держави повинні усвідомити роль, яку мають зіграти університети в суспільстві, що змінюється і стає більш відкритим у міжнародному плані. При цьому керівники провідних університетів висловили переконання в тому, що:

Стратегічною метою Болонського процесу є посилення конкурентоспроможності європейської економіки і освіти в світі та підвищення мобільності громадян на європейських ринках праці. Створення узгодженої системи вищої освіти Європи виступає передумовою формування Європейського простору вищої освіти. Основою для створення ЄПВО є вдосконалення всіх національних систем вищої освіти через поширення кращого досвіду і просування співпраці та солідарності між європейськими державами. Утім, в силу традиційності та інерційності університетів реалізація перетворень в рамках Болонського процесу йде повільно, супроводжуючись негативними оцінками як з боку студентів, так і з боку викладачів, оскільки йдеться про суттєві якісні зміни, ломку традицій, звичок. Проте Болонський процес чимало дав для розвитку освіти, зокрема, він заставив багатьох серйозно і критично переосмислити радянську вищу освіту в контексті світових досягнень, висвітлив стан нинішньої української освіти і позначив певні кроки щодо руху та зміни цієї системи на основі європейських цінностей.

Водночас «академічний капіталізм», введений як поняття в науковий обіг Ш.Слотером і Л.Леслі, означає, що сучасні університети все більше функціонують як ринкові структури, добиваючись збільшення своїх доходів за рахунок комерційної діяльності, все більшого залучення приватних пожертвувань,

укладання угод з компаніями про виконання певних наукових досліджень, організацію курсів з підвищення кваліфікації тощо. У вищих навчальних закладах з'являються нові ініціативи, а разом з ними — і структури, схеми оплати праці, змінюється спрямованість наукових досліджень, знижується значимість деяких традиційних видів діяльності і водночас виникає певна напруженість у взаєминах тощо (Slaughter S. & Leslie L. *Academic Capitalism: Politics, Policies, and the Entrepreneurial University*. Baltimore/London: John Hopkins University Press, 1997.). Отже, під впливом глобалізаційних процесів та проникнення ринкових тенденцій в академічну культуру змінюється і традиційна модель університетів, зокрема посилюється орієнтація на ринкові цінності, змагальність, конкурентоспроможність, проведення наукових досліджень виключно з комерційною метою в ущерб фундаментальним дослідженням.

Таким чином, в умовах глибокої культурної трансформації, зумовленої процесами глобалізації та європейської інтеграції, реалізація високого покликання університетів потребує переосмислення цінностей і принципів, якими має керуватися вища школа в сучасних умовах та котрі повинна поширювати у суспільстві. Оскільки вищі навчальні заклади несуть відповідальність не тільки за формування майбутніх професійних, технічних і соціальних еліт, а й мають важливі культурні, інтелектуальні та моральні обов'язки перед усім суспільством.

Європейський простір вищої освіти демонструє розмаїття національних культур і мов, національних систем, типів інституцій, профілів підготовки і навчальних планів. І саме культура, як багатofункціональна система і спосіб організації суспільного, групового та індивідуального життя через її різноманітні і взаємопов'язані функції має значні можливості впливу на вищу освіту. Адже у цей перехідний період, «у якому головним стає

беззмістовність, розчиняються ідеологеми минулого й теперішнього, є простором світоглядного розладу й одночасно — нового змісту», особлива відповідальність лягає на освіту, система якої повинна зберегти духовно-культурні цінності людини й ствердити нові. (В.Кремень. Трансформації особистості в суперечностях епохи. — Вища освіта України. 2010. — №3. — С.16.).

Академічна культура впливає на формування певної системи знань, умінь і навичок студентів, зміст і методи навчальної та науково-дослідної роботи, а також стиль і навички управління діяльністю вищого навчального закладу. У Бухарестській декларації з етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі (2-5 вересня 2004р.) вказувалось, що Болонський процес приведе до суттєвих змін у структурі (а у віддаленій перспективі — до культури) європейської вищої освіти. Учасники конференції підкреслили, що університети, попри їх роль у підвищенні економічного добробуту, не можна розглядати як науково-технічні «фабрики», що працюють в глобальній науково місткій економіці, оскільки їх інтелектуальні та культурні завдання більш важливі в суспільстві знань.

Таким чином, проблеми розвитку вищої освіти і завдання її подальшої модернізації в контексті Болонського процесу та розвитку Європейського простору вищої освіти вимагають мобілізації інтелектуальних, моральних, організаційних та фінансових ресурсів і особливо формування академічної культури. У Декларації Будапештсько-Віденської конференції міністри освіти європейських країн заявили, що завдяки тісній співпраці з вищими навчальними закладами, їх працівниками, студентами та іншими зацікавленими сторонами, збільшать свої зусилля для завершення реформ, які вже проводяться, щоб надати можливість студентам і викладачам бути мобільними, поліпшити викладання та навчання у вищих навчальних закладах, підвищити можливості

працевлаштування випускників, а також забезпечити якісну вищу освіту для всіх.

• • •

Далі — у повній книжці «Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти.».

nashaknyga.com.ua